

Vatikánská diplomacie a komunistické Československo

Diplomatické vztahy mezi Vatikánem a Československem byly fakticky ukončeny po vypovězení vatikánského diplomata Ottavia de Livi v březnu 1950 z Československa a následném odvolání čs. velvyslance při Svatém stolci. V praxi to znamenalo naprostou izolaci církve v Československu, která byla v dalších letech vystavena nejtěžším zkouškám v moderní historii.

Snahy o obnovu komunikace začaly v době pontifikátu Jana XXIII., kterému se podařilo „poodhrnout zelenou oponu“, když se základní myšlenka II. vatikánského koncilu „aggiornamento – otevření se světu“ promítla i do vztahů s komunistickými státy. Ve vatikánské diplomacii převládá názor, že je vhodné pokusit se pro církev ve východním bloku jednatím vydobýt alespoň nějaký prostor a zmírnit tím jejich úděl, než zůstat na pozici „impavidum fermentum ruina – prosta bázně“ a jednoho dne vyjít vítězně ze všech zkoušek.

Zástupci Svatého stolce a čs. státu spolu poprvé zasedli k jednacímu stolu v květnu 1963. Mezi diskutovaná témata patřilo především obsazení diecézí. V průběhu čtyř let, kdy probíhaly rozhovory, došlo pouze k marginálním výsledkům. Sporným úspěchem byla dohoda o „dobrovolném“ odchodu pražského arcibiskupa Josefa kardinála Berana do Říma (1965), která se fakticky rovnala vypovězení z vlasti bez možnosti návratu. Na oplátku komunistický režim dovolil výměnu na pražském arcibiskupství: kolaborujícího kapitulního vikáře nahradil řádný biskup František Tomášek. Brzdou v jednáních se stal přístup čs. státu, který se nepotřeboval dále zabývat situací domácí církve, neboť byla z jeho pohledu uspokojivě „vyřešena“. Při setkáních direktivně prosazoval vlastní požadavky, a tím předurčil jejich ztroskotání.

Po diplomatickém tlaku Vatikánu došlo v říjnu 1970 k obnově rozhovorů, na nichž se znovu probíralo personální obsazení uprázdněných stolců. O dva roky později shrnul ministr kultury M. Bružek v tajném referátu úspěchy komunistické delegace: „Obsazeny byly jen ty diecéze, které jsme my chtěli, a navíc duchovními, kteří vyhovují nám a ne Vatikánu.“ Současně na všech jednáních čs. strana tvrdě požadovala, aby Vatikán odsoudil činnost podzemní církve a zakročil proti církevní emigraci, čímž podmiňoval účast na dalších rozhovorech. Jednání se vlekla při bezvýhodných konfrontacích a bez valných výsledků.

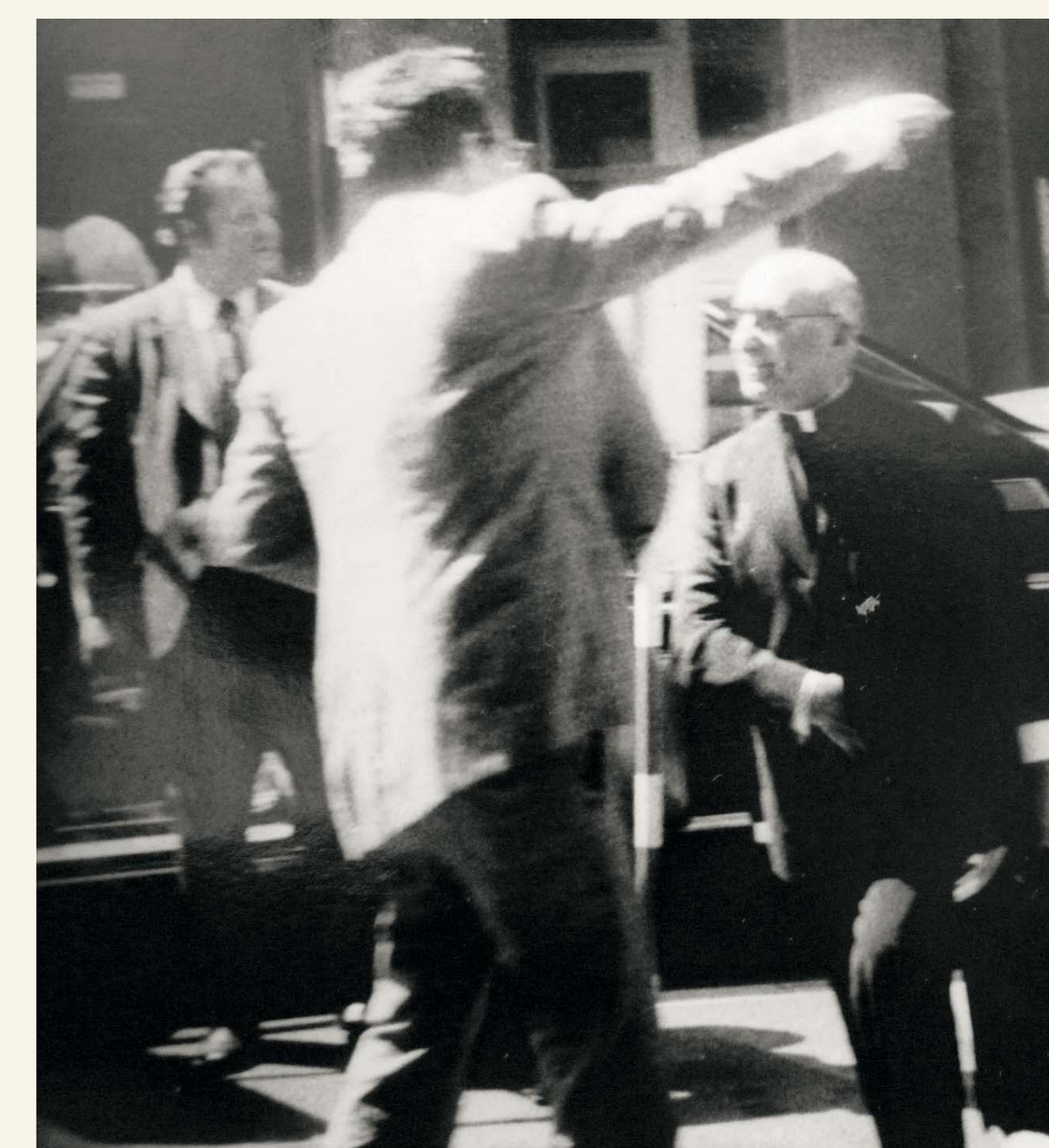
Nástupcem papeže Jana Pavla II. prošla vatikánská diplomacie zásadní změnou. Nová Ostpolitik získala přídomek „razantní“. Významnou posilou se stala Helsinská smlouva, na jejímž základě se mohl papežský vyjednavač domáhat dodržování lidských práv. Přes tyto příznivé mezinárodní okolnosti však byla cesta ke svobodě církve v Československu ještě daleká.

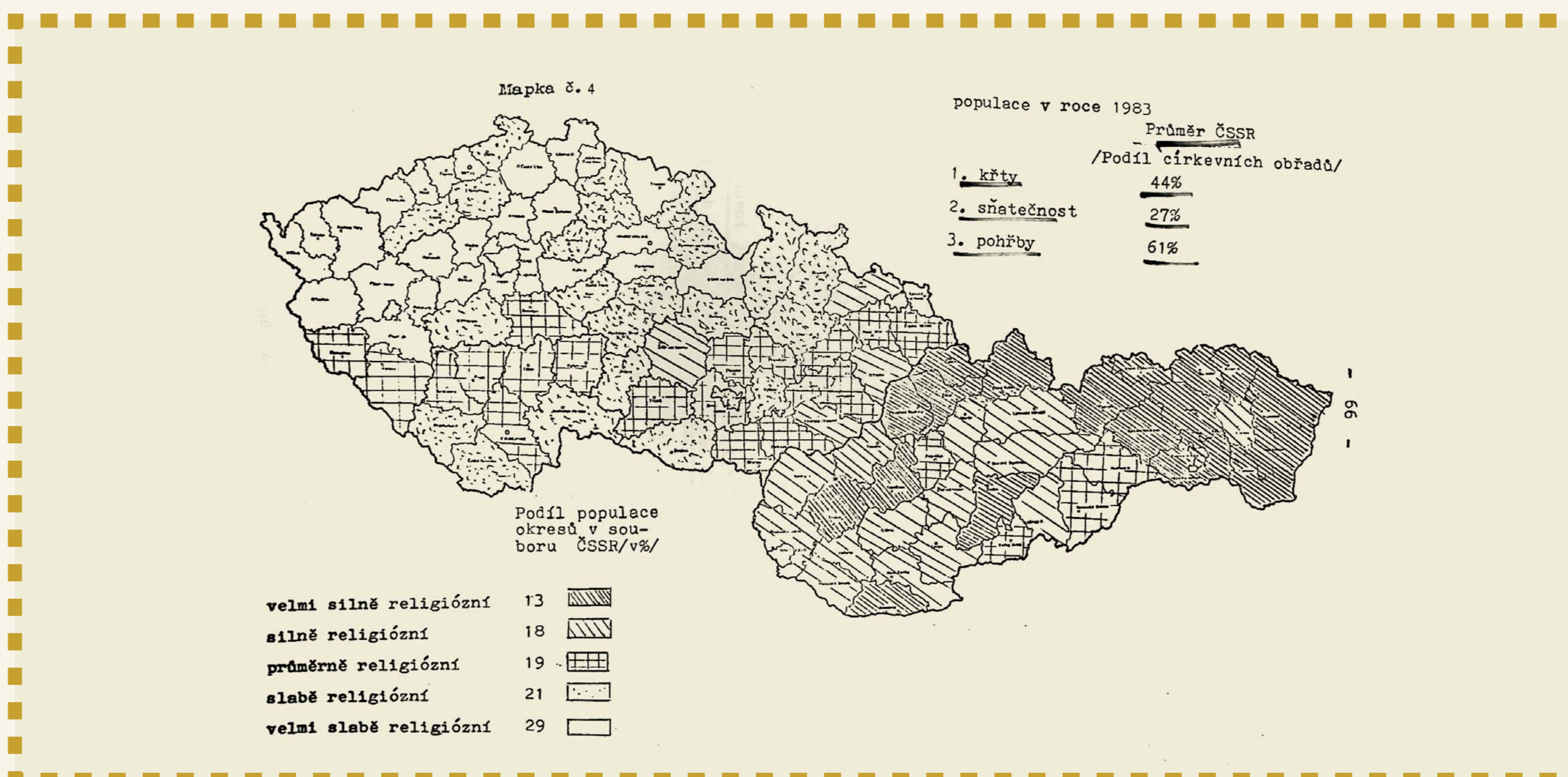
Na konzistoři dne 27. 6. 1977 jmenoval papež Pavel VI. pět nových kardinálů – Maria Luigi Ciappiho, titulárního biskupa misenského, biskupa Bernardina Gantina z Beninu, Františka Tomáška z Prahy, florentského arcibiskupa Giovanni Benelliho a mnichovského arcibiskupa Josefa Ratzingera. – F. Tomášek, který r. 1949 přijal tajně biskupské svěcení, byl v letech 1951–1954 internován, poté působil v malé moravské farnosti. V březnu 1965 byl po složitých diplomatických jednáních jmenován apoštolským administrátorem pražské arcidiecéze. Dne 24. 5. 1976 ho Pavel VI. jmenoval kardinálem in pectore, k vyhlášení došlo až po roce. Soukromý archiv M. Bláhové

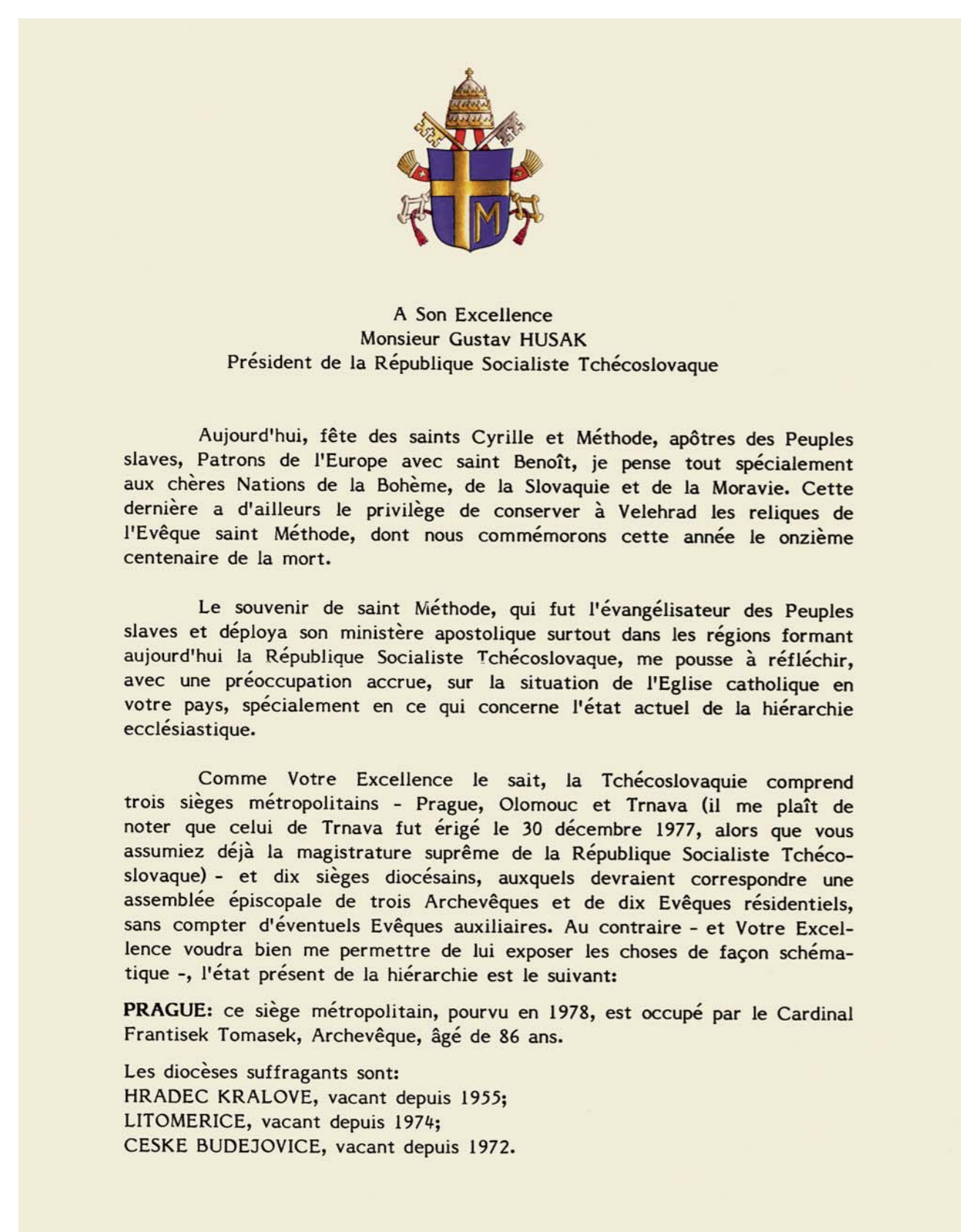
Hlavním vyjednávačem Sv. stolce byl od r. 1963 Agostino Casaroli, který byl ústřední postavou celé vatikánské Ostpolitik následujících 15 let. Na snímku z oficiálního přijetí u prezidenta a současně vůdce čs. komunistů G. Husáka 5. 7. 1985, kdy přiletěl do Československa jako zvláštní legát Jana Pavla II. na velehradskou pouť, konanou u příležitosti 1 100. výročí úmrtí sv. Metoděje. Oficiální komuniké z jednání sice konstatovalo „zájem na pokračování vzájemných kontaktů a na řešení otevřených otázek“, fakticky však byly veškeré návrhy na řešení situace římskokatolické církve v zemi, zejm. na obsazení diecézí, až do r. 1988, resp. 1989 čs. komunisty cíleně blokovány. Foto ČTK

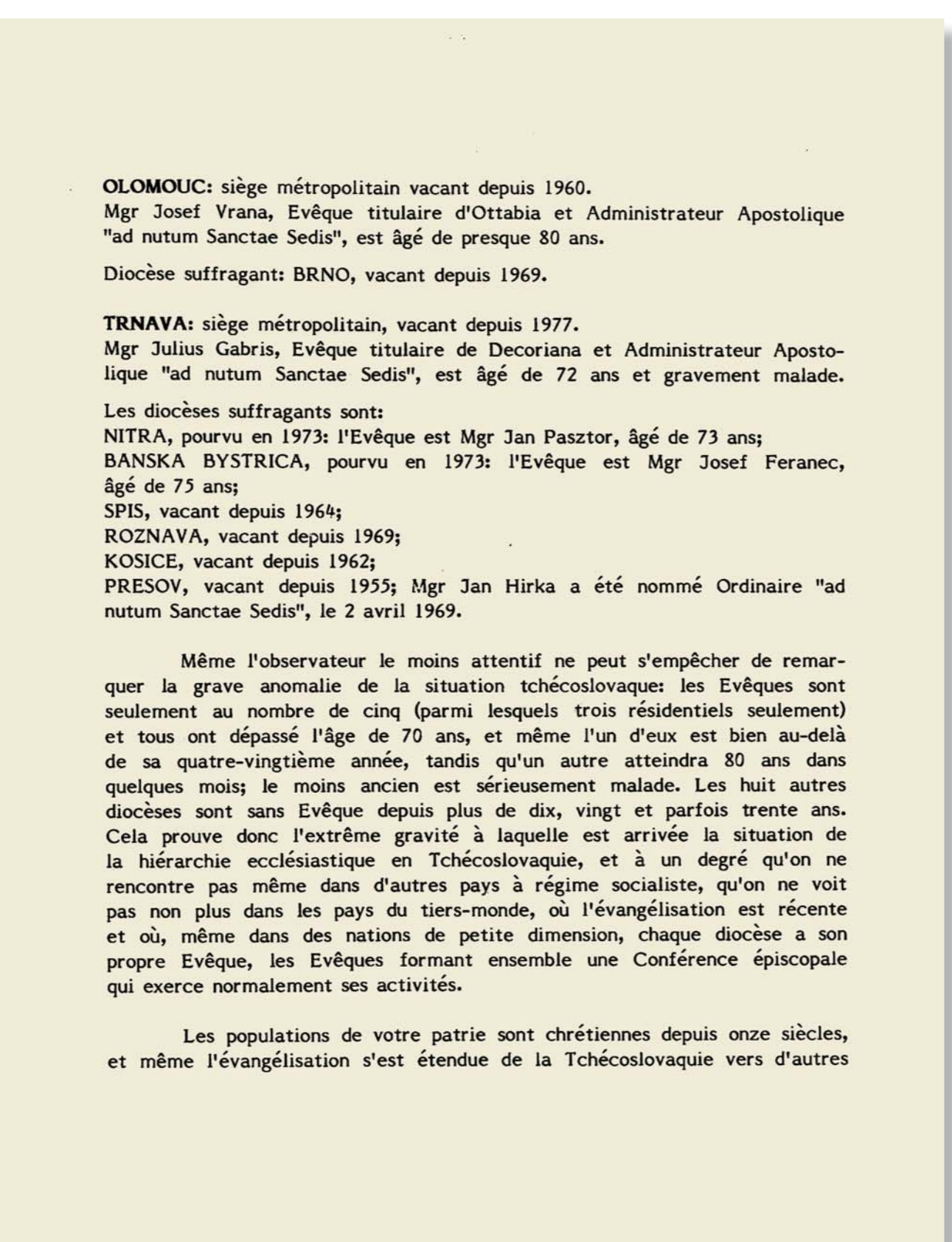
Po Casaroliho jmenování kardinálem a povýšení do úřadu státního sekretáře (1979) vedl jednání s čs. delegáty papežský nunciuss se zvláštním posláním Luigi Poggi (na snímku pořízeném komunistickou tajnou policií). Jednání však byla po prosincové schůzce r. 1980 více než na tři roky přerušena – hlavním důvodem bylo vydání papežského dekretu Quidam episcopi (1982), nepřímou zakazujícím čs. kolaborantské kněžské sdružení Pacem in terris. V 2. polovině 80. let byl stav čs. církevní hierarchie alarmující – po smrti olomouckého biskupa (1987) měli věřící z českých zemí pouze jediného biskupa v osobě 88letého pražského arcibiskupa Františka kardinála Tomáška. Po vleklých jednáních byli v květnu 1988 jmenováni dva pomocní pražští biskupové a biskup ve slovenské Trnavě, krátce před pádem komunistického režimu v červenci 1989 byla v českých zemích obsazena dvě biskupství a na Slovensku jedno. ABS (SL/MV)

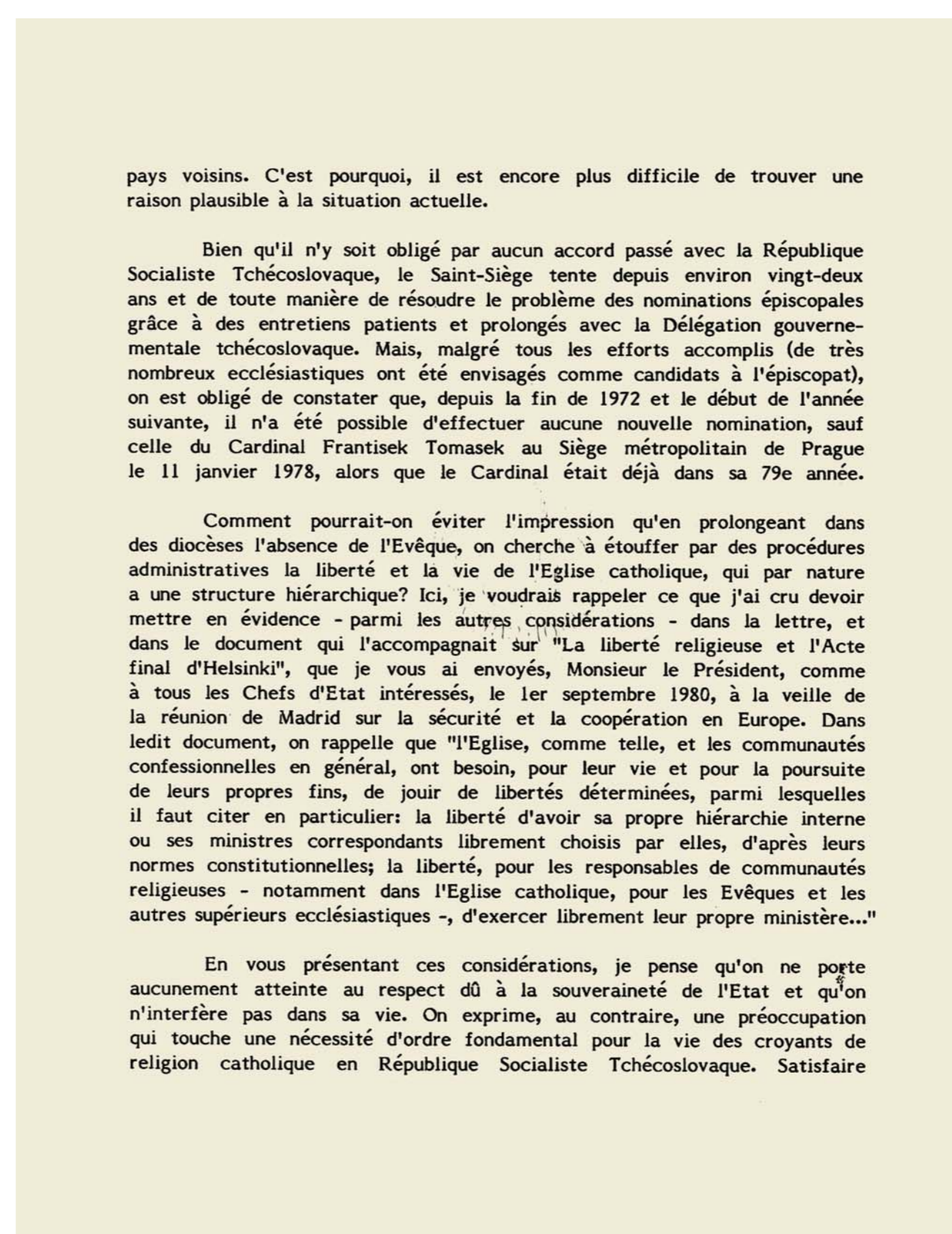
Z pohledu čs. komunistů byla otázka římskokatolické církve skutečně „vyřešena“ – po likvidaci církevní hierarchie, klášterů a aktivních kněží zejm. v 50. letech stát mj. plánovitě a systematicky „snižoval“ počty duchovních (např. v českých zemích poklesl v r. 1979 ve srovnání s r. 1950 jejich počet o 43 %), což spolu se sankcemi a zastrahováním obyvatelstva a v neposlední řadě s masivní proticírkevní propagandou nemohlo nenést ovoce. V r. 1985 byla Ústavem pro výzkum veřejného mínění vypracována pro interní potřebu vedení KSČ studie „Ateismus a religiozita ve vědomí občanů ČSSR“, v níž některé z aspektů náboženského života byly sledovány výjimečně, už od r. 1969. Byť hlavní metodou sběru dat byla dotazníková metoda – což mohlo vést k jistému zkreslení údajů – výsledky „církevní politiky“ byly komunistickými vůdci shledány pozitivními. – Na „mapě víry“ je šrafováním graficky znázorněn podíl věřících v jednotlivých okresech (13 okresů označeno za „velmi silně religiozní“, 18 – „silně religiozní“, 19 – „průměrně religiozní“, 21 – „slabě religiozní“, 29 – „velmi slabě religiozní“); data byla vyhodnocena mj. na základě podílu církevních obřadů v populaci (celkově 1. křty 44 %, 2., sňatky 27 %, 3. pohřby 61 %). NA (UV KSČ)

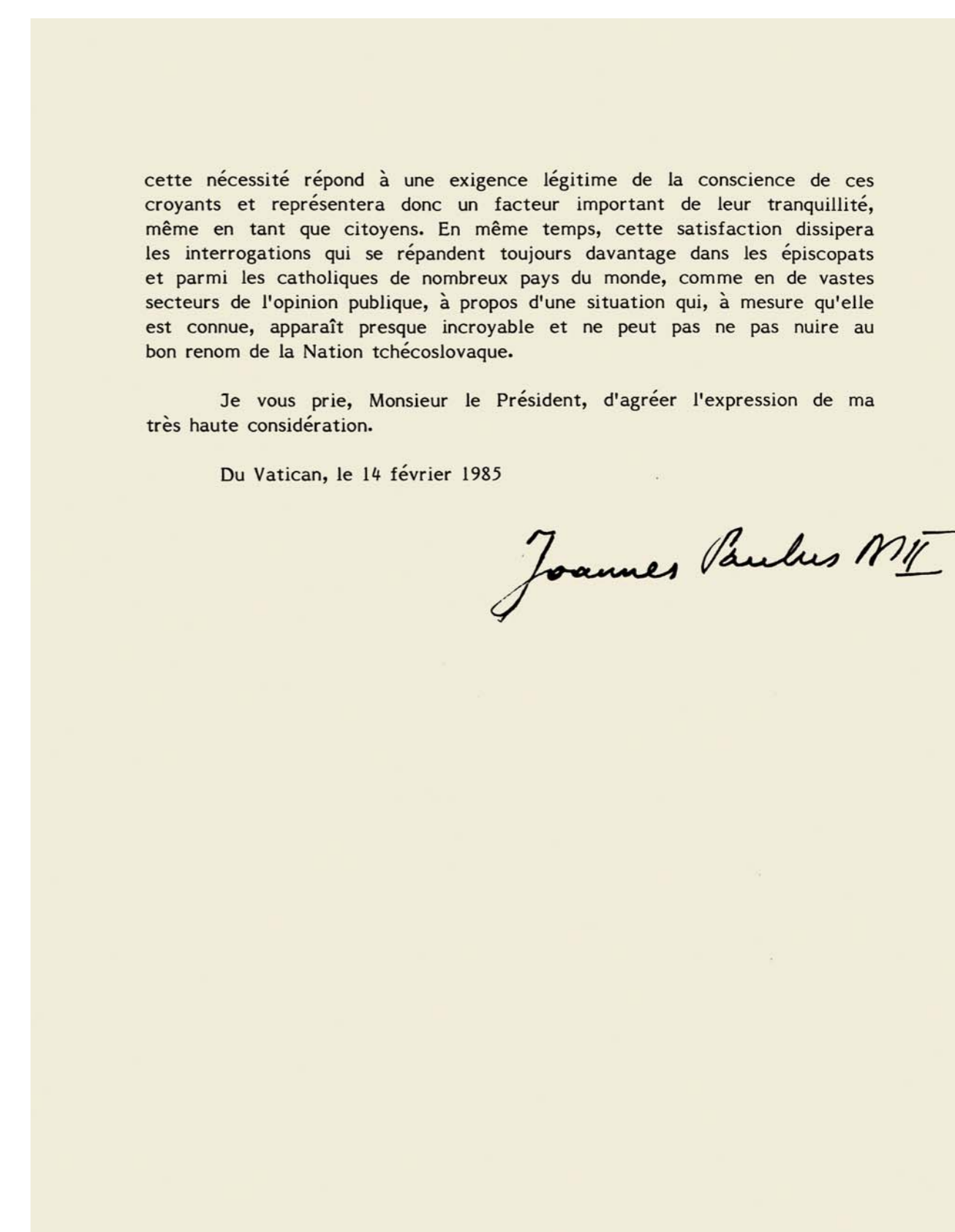
Před Janem Pavlem II. se měli čs. komunisté vskutku na pozor – i v oficiálním interním materiálu ho charakterizovali jako „militantního a zkušeného antikomunistu“. Nový papež se v pomoci církvím v totalitních zemích silně angažoval i osobně, mj. i soukromými dopisy hlavám těchto států. Tehdejšího čs. prezidenta

G. Husáka oslovil v 80. letech třikrát. Poprvé 1. 9. 1980 před zahájením madridské schůzky o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (osobní dopis uvádějící obsahlou úvahu o svobodě svědomí a náboženství, která byla zaslána všem signatářům Helsinské dohody), podruhé 14. 1. 1982 (zdůraznění „práva věřících na duchovního

pastýře“ spojené s kritikou situace v zemi – ze 4 435 farností má jen 3 000 svého kněze – a se závěrečnou žádostí o osobní intervenci G. Husáka v této záležitosti), potřetí pak v den svátku sv. Cyrila a Metoděje, 14. 2. 1985, kdy důrazně kritizoval současný stav obsazení diecézí (ze 13 stolců 8 neobsazeno): „I nejméně

bdělému pozorovateli nelze upřít poznámku o velké anomálii československé situace. Biskupů je jenom pět (mezi nimi jen tři stáří) a všichni jsou starší 70 let... Jak chcete zabránit dojmům, že protahováním nepřítomnosti biskupů v diecézích se hledá způsob jak udusit administrativními pokusy svobodu a život katolické církve...?“ AKPR

